

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Algemene tips	6
GPS-tracks	6
Verklaring van symbolen en afkortingen	7
Wandelen op de kustweg	8
Tips voor de uitrusting	15
Inlichtingen en adressen	16
Geschiedenis van de St. Jacobsroute	19
Overzichtskaart	22
Euskadi – Baskenland	24
1 Irun – Donostia-San Sebastián	26
2 Donostia-San Sebastián – Zarautz	36
3 Zarautz – Deba	42
4 Deba – Zenarruza	48
5 Zenarruza – Gernika	53
6 Gernika – Bilbao	58
7 Bilbao – Pobeña	67
Cantabria – Cantabrië	72
8 Pobeña – Castro-Urdiales	74
9 Castro-Urdiales – Laredo	78
10a Laredo – Güemes via Santofía und Noja	84
10b Laredo – Güemes via Colindres und Gama	91
11 Güemes – Santander	93
12 Santander – Santillana del Mar	98
13 Santillana del Mar – San Vicente de la Barquera	104
Principado de Asturias – Vorstendom Asturië	110
14 San Vicente de la Barquera – Llanes	112
15 Llanes – Ribadesella	118
16 Ribadesella – Sebrayu	123
17 Sebrayu – Gijón	127
18 Gijón – Avilés	134
19 Avilés – Soto de Luiña	139
20 Soto de Luiña – Almuña	144
21 Almuña – La Caridad	147
22 La Caridad – Ribadeo	151

	Galicia – Galicië	155
23	Ribadeo – Mondoñedo	157
24	Mondoñedo – Vilalba	163
25	Vilalba – Baamonde	166
26	Baamonde – Sobrado dos Monxes	170
27	Sobrado dos Monxes – Arzúa	175
28	Arzúa – Pedrouzo (Arca do Pino)	179
29	Pedrouzo (Arca do Pino) – Santiago de Compostela	181
	De route naar Finisterre en Muxía	188
30	Santiago de Compostela – Negreira	189
31	Negreira – Olveiroa	192
32	Olveiroa – Finisterre	195
33	Finisterre – Muxía	200
	Enkele Baskische woorden	204
	Enkele Spaanse woorden voor noodgevallen	205
	Register	206

Algemene tips

Het gebruik van de gids

De etappebeschrijvingen worden voorafgegaan door een korte beschrijving van de belangrijkste informatie. Aansluitend volgt de beschrijving van het routeverloop. In de tussengevoegde gele kaderteksten wordt ingegaan op bezienswaardigheden en cultuurhistorische bijzonderheden en wordt gewezen op gastronomische specialiteiten en fiestas. Elke plaats heeft minstens een groot patroonsfeest per jaar, verder zijn er de lokale en nationale feesten. Het kaartje met de route bevat belangrijke infrastructuursymbolen en waypoints (zie onder GPS), verder wordt er bij elke etappe een hoogteprofiel gegeven. In de kaarten geven blauwe vakjes met gele letters de afstand van herberg tot herberg aan, in stadjes deels tot in het centrum. Tips voor alternatieve overnachtingsmogelijkheden (symbool voor hotel/pension) staan in het hoogteprofiel, maar alleen bij plaatsen zonder herberg (voor plaatsen met herberg: zie onder 'infrastructuur'). Voor de eigen planning wordt naast de huidige etappe telkens een deel van de vorige en de volgende etappe weergegeven.

Infrastructuur

Hier wordt de voor de pelgrims interessante infrastructuur met symbolen weergegeven (zie verklaring van symbolen). Busverbindingen: in kleine plaatsen vaak slechts eenmaal per dag. Winkels: in kleine dorpen vaak alleen kleine winkeltjes. De adressen voor medische verzorging hebben meestal betrekking op Centros de Salud, artsenposten van het nationale gezondheidssysteem, openingstijden in de regel: 8-15 uur, in grotere plaatsen vaak 24-uurs dienst. In dorpen komt vaak een- of meerdere keren per week een arts. Informatie betreft privé-artsen ter plekke.

Pelgrimsherbergen

In de beschrijving is aangegeven, of de herbergen onder leiding staan van steden, kerken, verenigingen of particulieren. De classificatie met een tot drie Jacobsschelpen moet helpen, om het niveau van de herbergen in te schatten. Doorslaggevend daarbij zijn de uitrusting (bv. keuken, wasmachine), de verhouding prijs-prestatie of de toestand van de sanitaire voorzieningen. Een pluspunt is vaak de aanwezigheid van een (compleet uitgeruste) keuken, die de pelgrims helpt, kosten te besparen. De beoordeling heeft in geen geval betrekking op de

GPS-tracks

Bij deze wandelgids kunnen op de website van Uitgeverij Elmar (www.uitgeverijelmar.nl) gratis GPS-gegevens worden gedownload. Alle GPS-gegevens werden door de auteur ter plekke opgenomen en met de digitale Garmin-kaart van Spanje bewerkt.

Verklaring van symbolen en afkortingen

	pelgrims-/jeugdherberg		arts, ziekenhuis
	hotel, pension		post
	camping		toeristeninformatie
	restaurant		busaansluiting
	café, bar		treinaansluiting
	winkel, supermarkt		vliegveld
	internet		mis
	drinkwater(bron)		kerk, kapel, klooster
	(kaart: blauwe stip)		pas, zadel
	bank/pinautomaat)		afslag links resp. rechts
	apotheek		uitzichtpunt

Afkortingen

Alb.	albergue = herberg
CH	vaak door vrijwilligers geleide pelgrimsherbergen met religieuze achtergrond; vaak mogelijkheid tot deelname gemeenschappelijke mis/kerkdienst
KH	door kerkelijke institutie geleide pelgrimsherbergen
JuHe	jeugdherberg (Hostelling International; Albergue Juvenil)
SH	stedelijke pelgrimsherbergen
PH/TH	privé (resp. toeristische) herbergen, vaak ook voor niet-pelgrims
VH	door (St. Jacobsroute-)verenigingen geleide pelgrimsherbergen
XH	herbergen van de Galicische regering
B	aantal bedden/herberg
M	aantal matrassen/herberg
C/	calle (straat); s/n: zonder huisnummer (sin número)
wegen:	CA140 = landweg; N121 = nationale weg; A15 = snelweg

leiding door de *Hospitaleros*, omdat deze in de meeste herbergen vaak wisselen. Honden zijn in de regel niet toegestaan. De aangegeven prijzen zijn gebaseerd op 2011/2012, wijzigingen voorbehouden. Vaak liggen de herbergen niet direct langs de route. Bij meerdere herbergen in een plaats worden ze op volgorde van hun ligging langs de route vermeld.

Looptijden

Deze zijn gebaseerd op een gemiddeld wandeltempo van 3,5-4,5 km per uur (afhankelijk van het terrein); de in de tekst aangegeven tijden hebben steeds betrekking op de voorgaande plaats.

Principado de Asturias – Vorstendom Asturië

Asturië strekt zich uit over een oppervlak van 10.604 km² en heeft ca. 1,1 mln. inwoners (bevolkingsdichtheid: 102,4 inw./km²). De hoofdstad is Oviedo.

Al 200.000 jaar geleden vestigden zich hier de Neanderthalers, na de ijstijd doken ca. 9000 jaar geleden de Asturiërs op, waarnaar het gebied is genoemd, die zich later met de Kelten vermengden en van 29 tot 19 v. Chr. de Romeinen in de Bellum Asturicum het leven moeilijk maakten. Ook in de volgende tijd verliep de Romeinse kolonisatie van het noorden eerder moeizaam en minder ingrijpend dan in andere regio's. Na de ondergang van het Romeinse Rijk stichtten de West-Goten christelijke koninkrijken op het Iberisch schiereiland. In het begin van de Arabische invasie werd in 718 de West-Gotische legerleider Pelayo gekroond tot de eerste Asturische koning. Zijn overwinning op de Moren, in 722 bij Covadonga geldt over het algemeen als het begin van de christelijke herovering van de Arabische bezette gebieden (*Reconquista*). Ruim 200 jaar later ging Asturië op in het koninkrijk León. Permanente opstanden van Asturische vorsten tegen die van Leon, later de Castiliaanse machthebbers leidden in 1388 tot de oprichting van het Vorstendom van Asturië. Tot nu toe draagt de eerstgeboren zoon of dochter van de koning de titel Vorst van Asturië (*Príncipe de Asturias*). Daarmee werd rekenschap gegeven aan de bijzondere rol van Asturië in het begin van de Reconquista.

Met de industriële revolutie in de 19e eeuw veranderde Asturië van een agrarisch gebied in een industrieregio met als zwaartepunt zware metaal en mijnbouw. De opstand van de mijnwerkers, de *Revolución de Octubre del 1934*, werd door de destijds rechtse republikeinse regering neergeslagen, wat als test wordt

Soms leeft de Atlantische Oceaan zich uit op de kust, zoals hier vlak voor Llanes.

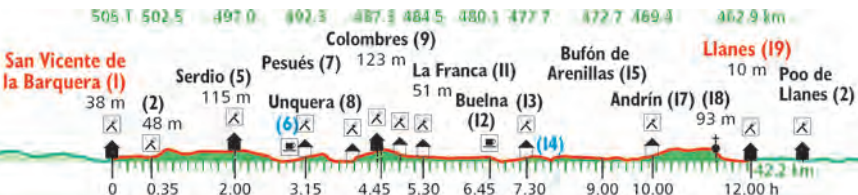
Het groene hart van Asturië; op de route van Sebrayu naar Gijón.

gezien voor de staatsgreep van Franco twee jaar later. Tijdens het Franco-regime dreef de leegloop van het platteland werkzoekenden naar de agglomeraties rond Oviedo, Gijón en Avilés. Groeiende sociale conflicten voerden in de jaren '50 tot de oprichting van de eerste vakbond van Spanje. De internationale crisis in de zware metaalindustrie in de jaren '70 en '80 trof Asturië hard, maar door het toetreden van Spanje tot de EU verzachtten gelden uit het Europese structuurfonds de ergste gevolgen.

Huidige troeven van Asturië zijn haar enorme natuurschatten. Bijna een derde van de hele regio staat onder natuurbescherming, hetzij als natuurpark, biosfeerreservaat of nationaal park zoals de Picos de Europa. Het bergachtige binnenland verrijkt de menukaart met diverse kaassoorten zoals de in natuurlijke grotten gerijpte Queso de Cabrales en ook uitstekend rundvlees. Een specialiteit is de traditionele bonenschotel Fabada. Het nationale drankje van Asturië is de Sidra, de met een hoge boog in het glas geschonken appelcider. Typisch voor Asturië zijn o.a. de in felle bonte kleuren geverfde huisgevels.

De St. Jacobsroute voert op zijn ca. 280 km lange reis door het vorstendom meestal dicht langs de kust. De gele pijl en routestenen met de Jacobsschelp zijn de doorgaans betrouwbare begeleiders. Naast overzichtelijke plaatsen als Llanes, Ribadesella, Villaviciosa of Luarca vormen Gijón en Avilés de enige grootste delijke hindernissen. Geografisch staan er alleen vlak voor Gijón noemenswaardige bergen in de weg. Wat betreft de herbergen overwegen jeugdherbergen en niet op pelgrims gespecialiseerde particuliere herbergen, de enkele stedelijke pelgrimsherbergen zijn eerder eenvoudig van aard.

CA-843 (2) lopen we links (bord 'Santo Toribio 57 km') en verlaten de weg vlak daarna op een weggetje rechts omhoog. Op de splitsing volgen we rechts de veldweg. Boven lopen we naar de kapel van de begraafplaats op asfalt eerst recht door en over een kruising, dan buigt het weggetje naar het westen af. Beneden slaan we linksaf op de CA-843 en wandelen door **Hortigal (3)** naar **La Estrada (4)**; ruim 1/4 uur/4,2 km). Bij de ruïne van de toren uit de 12e eeuw verlaat het pad de weg recht door, maar stuit vlak daarna op de CA-844 en brengt ons naar **Serdio** (ruim 1/4 uur/1,3 km) (Iglesia de San Julián, 9e eeuw). We lopen het gehucht uit langs de afslag (5) naar de **herberg** en wandelen aangenaam op het weggetje verder. Het loopt eerst over de glooiende hoogvlakte, dan voert het omlaag naar de CA-181. Naar rechts en op de weg blijvend komen we onder het spoor- en snelwegviaduct door bij een kleine bar bij de brug over de **Río Nansa (6)**; 1 uur/3,9 km). We lopen links over de brug en daarna meteen links omhoog naar **Pesués (7)**. Daar kruisen we de N-634 en slaan schuin linksaf op het licht stijgende weggetje. Aan de rand van het dorp letten we na ca. 300 m op de links afslaande veldweg (rechts staat een huis, gele pijl op lantaarnpaal). We wandelen boven langs de snelweg, tot plastic pijlen ons scherp links naar een steil dalend, deels stenig en soms ook glibberig pad wijzen. Beneden aangekomen lopen we rechts naar de rotonde toe en onder de snelweg door, daarna volgen we het voetpad naar **Unquera (1 1/4 uur/3,9 km)**. Met het oversteken van de **Río Deva (8)** betreden we Asturië. Na de brug zoeken we schuin links het klimmende geplaveide pad omhoog naar **Colombres** (ruim 1/2 uur/1,9 km).

Blik op de Picos de Europa vlak na San Vicente de la Barquera.

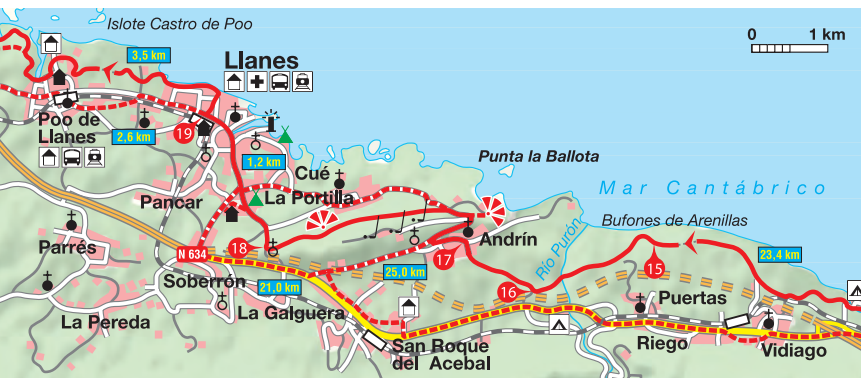

Om de armoede te ontvluchten, zochten in de 19e/begin 20e eeuw vele Noord-Spanjaarden hun geluk in Latijns-Amerika. Volgens schattingen verlieten alleen tussen 1830 en 1930 rond 300.000 meestal uit arme omstandigheden komende Asturiërs hun vaderland. De welvarenden die terugkeerden noemde men **Indianos**, veel van hen werden weldoeners in hun dorpen van herkomst. Met hun als grondbezitter, handelaar (vooral in tabak en textiel) of bankier verworven vermogens financierden ze openbare projecten als scholen, wegen en ziekenhuizen. Hun statige villa's in bonte kleuren (**Casas de Indianos**) vormen een heel eigen bouwstijl. Een bijzonder representatief voorbeeld is de fel blauw geschilderde, in 1906 gebouwde **Quinta Guadalupe** in **Colombres**. Sinds 1987 huisvest het de stichting **Archivo de Indianos – Museo de la Emigración**. Het archief omvat een documentatiecentrum en een omvangrijke bibliotheek, het museum toont o.a. met foto's inzicht in het leven van de emigranten (okt.-mei di.-zo. 10-14 en 16-19 uur (zo. alleen 's morgens), juni-sept. di.-zo. 11-14 en 17-20 uur). www.archivodeindianos.es.

Op het centrale plein met kerk (9) lopen we rechtdoor (licht links) naar het postkantoor en lopen er rechts langs. Onderweg door Colombres passeren we nog meer mooie Indiano-villa's. Na de laatste huizen zien we voor ons de zee en links de bergen van de Sierra de Cuera. Een weggetje voert ons omlaag. Na de Guardia Civil verlaten we het in de scherpe bocht naar rechts op een veldweg rechtdoor. Vlak voor **El Peral (10)** eindigt dit en bereiken we de N-634, die we tot **La Franca (11)** volgen (¾ uur/3 km). In het langgerekte wegdorp volgen we de afslag links richting Tresgrandas, maar verlaten deze weg, de pijlen volgend, op een veldweg rechtdoor. Hij voert omlaag het bos in, over een brug en daarna op een grindweg omhoog. Let op: In de scherpe bocht naar links lopen we rechtdoor in het bos en verder naar de N-634, waarop we naar links verder wandelen. In **La Buelna (12)**; 1¼ uur/3,9 km) splitsen de St. Jacobsroute en de variant.

Variant over de hoofdweg (tot vlak voor Andrín bijna even lang): Nog een stuk de N-634 volgen, dan rechts en door het verspreid opgezette dorp naar

de de kerk van **Pendueles** (13; ½ uur/1,8 km). Voor de kerk linksaf en meteen daarna rechtsaf op de weg langs een klein plein met fontein (van rechts: kustpad) en naar het zuidwesten terug naar de hoofdweg. In **Vidiago** (¾ uur/2,6 km) links van haar weg (schelp op de muur) en parallel aan de weg over **Riego** naar **Puertas**. Nog een kort stuk op een bosweg (op de splitsing schelp naar rechts); waar deze op een weg uitkomt, rechts en links op de N-634 verder naar **San Roque de Acebal** (1½ uur/5,8 km). De markering volgend rechts achter het dorp langs en weer naar de N-634. (De afslag bij het zebrapad naar links kan genegeerd worden, omdat men meteen daarna weer op de N-634 komt). Na het tweede zebrapad (voor de Euromaster garage) markering naar rechts op een veldweg. (Alternatief: rechtdoor op de N-634, dan rechts op de AS-263 naar Llanes, ruim 1 uur/4 km korter, maar vanwege druk verkeer gevaarlijk!).